Edukacja Dziecka
nr 10 (2026)
s. 59–78

ISSN 2543-6406
LICENCJA: CC BY-NC

Hubert Piotr Słoszewski
ORCID: 0009-0007-2627-6733
Uniwersytet Szczeciński

„Scheiße", „verdammt" i inne formuły emotywne w serialu „Cassandra"

"Scheiße", "verdammt" and other emotive formulas in the series "Cassandra"

Streszczenie

Niniejszy tekst poświęcony jest analizie emotywnych formuł rutynowych w niemieckojęzycznym serialu *Cassandra*. Celem pracy jest przedstawienie funkcjonowania wybranych emotywnych formuł w autentycznych sytuacjach komunikacyjnych. W części teoretycznej przybliżono definicje z zakresu frazemów pragmatycznych. Badanie empiryczne objęło natomiast 54 jednostki leksykalne, ze szczególnym uwzględnieniem komponentów z największą frekwencyjnością: *Scheiße*, *verdammt* oraz *Gott*. Analiza wykazała, że leksem *Scheiße* charakteryzuje się najwyższą polifunkcyjnością, *verdammt* pełni rolę intensyfikatora emocji, natomiast *Gott* wykazuje m.in. wysoką międzyjęzykową kompatybilność. Wyniki badań podkreślają centralną rolę języka potocznego w budowaniu realizmu narracji audiowizualnej oraz znaczenie kompetencji pragmatycznej do potencjalnego zastosowania w procesie translacji i dydaktyce języka obcego.

Słowa kluczowe: frazemy pragmatyczne, emotywne formuły rutynowe, pragmatyka językowa, emocjonalność językowa

Abstract

This study is devoted to the analysis of emotive routine formulas in the German-language series *Cassandra*. The aim of the study is to present the functioning of selected emotive formulas in authentic communication situations. The theoretical part provides definitions of pragmatic phrases. The empirical study covered 54 lexical units, with particular emphasis on the most frequently used components: *Scheiße*, *verdammt* and *Gott*. The analysis showed that the lexeme *Scheiße* is characterised by the highest polyfunctionality, *verdammt* acts as an emotion intensifier, while *Gott* exhibits, among other things, high conventionality. The results of the study emphasise the central role of colloquial language in building the realism of audiovisual narratives and the importance of pragmatic competence for potential application in the process of translation and foreign language teaching.

Keywords: pragmatic phrases, emotive routine formulas, linguistics pragmatics, linguistic emotionality

Wstęp

Emotywne formuły rutynowe stanowią fundament autentycznej i naturalnej komunikacji językowej, pełniąc funkcję kluczowych wykładników stanów emocjonalnych. Charakteryzują się one dominacją funkcji pragmatycznej nad dosłownym znaczeniem semantycznym. Ich istotą nie jest przekazywanie treści opisowych, lecz natychmiastowa, werbalna ekspresja uczuć. Znajomość i adekwatne stosowanie tych jednostek decyduje o sprawności interakcyjnej użytkownika języka, pozwalając na precyzyjne modulowanie napięcia emocjonalnego w zależności od kontekstu komunikacyjno-sytuacyjnego. Niniejszy tekst analizuje funkcjonowanie tych struktur na przykładzie materiału z serialu *Cassandra*, wskazując na ich centralną rolę w kreowaniu realizmu dialogowego oraz dynamiki współczesnego dyskursu audiowizualnego. Zaprezentowane wyniki są elementem szerszego projektu realizowanego pod kątem planowanej rozprawy doktorskiej.

1. Formuły rutynowe

Formuły rutynowe, określane również terminami *frazemy pragmatyczne*, *frazeologizmy pragmatyczne* lub *komunikacyjne*, stanowią szczególną klasę ustabilizowanych jednostek językowych, których podstawową cechą jest dominacja funkcji pragmatycznej nad znaczeniem semantycznym. Jednostki te należą do szerokiego zbioru rutynowych formuł komunikacyjnych, przy czym termin *formuła* podkreśla ich funkcjonalność, konwencjonalność oraz reprodukowalność w określonych sytuacjach komunikacyjnych[1]. Ich funkcje realizują się zarówno w komunikacji ustnej, jak i pisemnej, przy czym repertuar i złożoność funkcji w mowie potocznej uznaje się za bogatsze[2].

Frazemy pragmatyczne są integralnym elementem zasobu frazeologicznego języka i odgrywają kluczową rolę w realizacji powtarzalnych, schematycznych aktów mowy, określanych jako rutyny komunikacyjne[3]. Ich użycie jest ściśle zwią-

[1] H. Burger, *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin 2015, s. 45; I. Hyvärinen, *Zur Abgrenzung und Typologie pragmatischer Phraseologismen – Forschungsüberblick und offene Fragen*, [w:] *Wortbildung und Phraseologie*, red. I. Hyvärinen, A. Liimatainen, Frankfurt nad Menem 2011, s. 39.

[2] H. Burger, *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin 2015, s. 45.

[3] H. H. Lüger, *Pragmatische Phraseme: Routineformeln*, [w:] *Phraseologie: Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*, red. H. Burger, D. Dobrovol'skij, P. Kühn, N.R. Norrick,

zane z normami społecznymi i kulturowymi obowiązującymi w danej wspólnocie językowej, co sprawia, że stanowią one nieodzowny komponent autentycznej komunikacji językowej[4]. Znajomość i adekwatne stosowanie formuł rutynowych przez użytkowników obcojęzycznych zwiększa prawdopodobieństwo ich postrzegania jako uczestników wspólnoty danego obszaru językowego[5].

Z perspektywy semantycznej wiele formuł rutynowych wykazuje cechy desemantyzacji – ich znaczenie leksykalne uległo osłabieniu lub całkowitemu zatarciu, a sens wypowiedzi realizuje się przede wszystkim na poziomie pragmatycznym jako społecznie rozpoznawalna funkcja komunikacyjna[6]. Z tego względu opis formuł rutynowych lokuje się przede wszystkim w obrębie lingwistyki pragmatycznej, a nie semantyki leksykalnej.

W obrębie frazemów pragmatycznych wyróżnia się różne grupy funkcjonalne – dzieląc je m.in. na formuły rutynowe (niem. *Routineformeln*) oraz formuły konwersacyjne (niem. *Gesprächsformeln*)[7].

Formuły rutynowe są ściśle związane z określoną sytuacją komunikacyjną lub konkretnym aktem mowy i mają zazwyczaj charakter monofunkcjonalny, realizując jedną dominującą funkcję w danym kontekście. Służą organizacji interakcji językowej oraz ułatwiają przebieg komunikacji – zapewniają one płynność wypowiedzi, przewidywalność zachowań językowych oraz bezpieczeństwo interakcyjne, umożliwiając sprawne funkcjonowanie w sytuacjach komunikacyjnych o wysokim stopniu powtarzalności[8].

Berlin, Nowy Jork 2007, s. 444-459; C. Wich-Reif, *„Ehrlich gesagt" und Verwandtes – Emotionen und Routineformeln*, „Linguistische Treffen in Wrocław" 2019, nr 16, s. 191.

[4] M. Lisiecka-Czop, *Formuły rutynowe i ich dydaktyzacja w podręcznikach do nauki języka niemieckiego jako obcego w gospodarce i biznesie*, „Linguodidactica" 2021, nr 25, s. 78.

[5] K. Nerlicki, *Formuły rutynowe w słownikach i uzusie – na przykładzie niemiecko-polskim i polsko-niemieckim*, „Lingwistyka Stosowana" 2018, nr 25/3, s. 44; F. Coulmas, *Diskursive Routine im Fremdsprachenunterricht*, „Sprache und Literatur in Wissenschaft und Unterricht" 1985, nr 56, s. 64.

[6] H. Burger, *Phraseologie. Eine Einführung…*, op. cit., s. 45.

[7] E. Dziurewicz, J. Woźniak, *Phraseologie des Deutschen für polnische Deutschlernende / Niemiecka frazeologia dla Polaków uczących się języka niemieckiego*, Warszawa 2021, s. 98–99; I. Hyvärinen, *Zur Abgrenzung und…*, op. cit., s. 12.

[8] S. Stein, *Formelhafte Sprache, Untersuchungen zu ihren pragmatischen und kognitiven Funktionen im gegenwärtigen Deutsch*, Frankfurt am Main 1995, s. 15.

Formuły konwersacyjne natomiast cechują się większą elastycznością użycia, wielofunkcyjnością oraz często metakomunikacyjnym charakterem. Są typowe dla dialogów i mogą pełnić różne funkcje jako gotowe i powtarzalne jednostki w zależności od przebiegu interakcji[9].

2. Emotywne formuły rutynowe

Emotywne formuły rutynowe stanowią wyodrębnioną grupę frazemów pragmatycznych. Są ustabilizowanymi, konwencjonalnymi i emocjonalnie nacechowanymi jednostkami językowymi (często o charakterze idiomatycznym) – dominuje u nich funkcja ekspresywna; wykorzystywane są w celu wyrażania stanów emocjonalnych nadawcy w określonych sytuacjach komunikacyjnych[10]. Ich znaczenie nie wynika bezpośrednio ze znaczeń poszczególnych komponentów leksykalnych, lecz jest w dużej mierze determinowane przez kontekst sytuacyjny, intencję nadawcy oraz normy pragmatyczne obowiązujące w danym obszarze językowym, co negatywnie wpływa na ich jednoznaczne interpretowanie, tłumaczenie oraz przyswajanie w procesie uczenia się języka obcego[11].

Emotywne formuły rutynowe tworzą relatywnie rozbudowaną i zróżnicowaną grupę, co potwierdzają próby ich klasyfikacji podejmowane w literaturze przedmiotu. Winzer-Kiontke wyróżnia w obrębie nadrzędnej kategorii formuł emotywnych szereg podgrup funkcjonalnych (zwłaszcza z perspektywy glottodydaktycznej), takich jak *formuły wyzwisk i przekleństw* (niem. *Schelt-* und *Fluchformeln*), *formuły zdziwienia* (niem. *Erstaunensformeln*) czy *formuły zaskoczenia* (niem. *Überraschungsformeln*)[12].

[9] E. Dziurewicz, J. Woźniak, *Phraseologie des Deutschen…*, op. cit., s. 99.

[10] A. Liimatainen, *Ach du Donnerchen! – Voi herran pieksut! Zur Wiedergabe der emotiven Formeln in deutschen und finnischen Übersetzungen*, [w:] *Beiträge zur pragmatischen Phraseologie*, red. I. Hyvärinen, A. Liimatainen, Frankfurt nad Menem 2011, s. 121.

[11] Ibidem.

[12] B. Winzer-Kiontke, *„Gäbe es das Lehrwerk, würden wir es Ihnen empfehlen". Routineformeln als Lehr-/Lerngegenstand. Eine Untersuchung zu Vorkommen und didaktischer Aufbereitung von Routineformeln in Lehrwerken für Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*, Monachium 2016, s. 84.

Niejednoznaczność pod kątem przyporządkowania danej formuły emotywnej do konkretnej funkcji jest określana jako jeden z zasadniczych problemów w opisie tych formuł. Wiele z tych jednostek ma bowiem charakter polifunkcjonalny i polisemiczny – w zależności od kontekstu sytuacyjnego, intonacji, gestów towarzyszących czy relacji między rozmówcami mogą realizować odmienne akty mowy oraz wyrażać różne, niekiedy przeciwstawne stany emocjonalne. Klasycznym przykładem jest formuła *Mein Gott!* (pol. Mój Boże!), która w zależności od sytuacji komunikacyjnej może wyrażać zachwyt, zdziwienie, zaskoczenie, irytację czy zdenerwowanie[13].

W kontekście pragmatycznym główną funkcję emotywnych formuł rutynowych można określić jako bezpośredni werbalny ekwiwalent reakcji emocjonalnej. Ich użycie przyczynia się do intensyfikacji ekspresji emocjonalnej oraz wzmacnia interpersonalny wymiar interakcji, jednak równocześnie wymaga od rozmówców wysokiej kompetencji pragmatycznej, umożliwiając poprawną interpretację intencji nadawcy – co również wskazuje na potencjalne wyzwania w związku z dydaktyzacją tychże jednostek.

W dalszych punktach (3.1. i 3.2.) zostaną przedstawione opisy i przykłady formuł emotywnych najczęściej pojawiających się podczas analizy materiału leksykalnego zebranego w trakcie badania.

2.1. Formuły wyzwisk i przekleństw

Formuły wyzwisk i przekleństw (niem. *Schelt- und Fluchformeln*) to utrwalone jednostki językowe używane do wyrażania (zazwyczaj) silnie negatywnego stosunku mówiącego do adresata. Służą one obrażaniu, karceniu lub wyrażaniu gniewu i niechęci, a także mogą pełnić funkcje wykluczające kogoś z danej sytuacji komunikacyjnej[14].

Mogą funkcjonować również jako emocjonalnie nacechowane komentarze niezależne od konkretnego adresata, służąc przede wszystkim wyrażaniu emocji przy charakteryzowaniu i ocenie konkretnych osób, zjawisk, rzeczy[15].

---

[13] K. Nerlicki, *Formuły rutynowe w…*, op. cit., s. 46.

[14] H. A. Mahdi, *Die Routineformeln im Deutschen und im Irakisch-Arabischen. Eine empirische Untersuchung*, Marburg 2010, s. 69.

[15] A. Liimatainen, *Ach du Donnerchen!...*, op. cit., s. 122.

Tabela 1. Formuły wyzwisk i przekleństw – przykłady

KATEGORIA FORMUŁY EMOTYWNEJ	PRZYKŁAD NIEMIECKOJĘZYCZNY	ODPOWIEDNIK W JĘZYKU POLSKIM
Formuły wyzwisk i przekleństw	*Verflixt und zugenäht!*	*Cholera jasna!*
	Halt die Luft an!	*Stul dziób!*
	Zum Henker!	*Do diabła!*
	Zum Teufel!	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: E. Dziurewicz, J. Woźniak, *Phraseologie des Deutschen für polnische Deutschlernende / Niemiecka frazeologia dla Polaków uczących się języka niemieckiego*, Warszawa 2021, s. 100.

Tabela 1. przedstawia przykłady niemieckich formuł wyzwisk i przekleństw wraz z ich odpowiednikami w języku polskim. Wypowiedzi te są silnie nacechowane emocjonalnie i ich znaczenie oraz funkcja ujawniają się przede wszystkim w konkretnym kontekście komunikacyjnym. Biorąc pod uwagę ogólną polisemiczność i polifunkcyjność formuł emotywnych, formuły wyzwisk i przekleństw coraz rzadziej występują jako wyłącznie negatywne wyrażenia. Wykazują one zauważalną tendencję do rozwijania pozytywnego potencjału znaczeniowego odczuć uczestników danej sytuacji komunikacyjnej.

2.2. Formuły zdziwienia i zaskoczenia

Formuły zdziwienia to podgrupa emotywnych formuł rutynowych, za pomocą których mówiący wyraża swoje zdziwienie lub oburzenie wobec zaistniałej sytuacji bądź informacji. Z reguły mają charakter polisemiczny, gdyż w zależności od kontekstu mogą wyrażać zarówno pozytywne emocje, takie jak radość, jak i negatywne, np. niezadowolenie czy dezaprobatę[16].

Tabela 2. Formuły zdziwienia i zaskoczenia – przykłady:

KATEGORIA FORMUŁY EMOTYWNEJ	PRZYKŁAD NIEMIECKOJĘZYCZNY	ODPOWIEDNIK W JĘZYKU POLSKIM
Formuły zdziwienia i zaskoczenia	*Meine Güte!*	*O mój Boże!*
	Oh mein Gott!	
	Du kriegst die Tür nicht zu!	*O matko jedyna!*
	Alle Wetter!	*Do stu piorunów! (A niech to!)*

Źródło: opracowanie własne na podstawie: E. Dziurewicz, J. Woźniak, *Phraseologie des Deutschen für polnische Deutschlernende / Niemiecka frazeologia dla Polaków uczących się języka niemieckiego*, op. cit., s. 100.

[16] H. A. Mahdi, *Die Routineformeln im…*, op. cit., s. 69; R. Gläser, *Fachtextsorten im Englischen*, Tübingen 1990, s. 132.

Tabela 2. przedstawia przykłady niemieckich formuł zdziwienia i zaskoczenia wraz z ich odpowiednikami w języku polskim.

3. Opis badania

Na wstępie należy zaznaczyć, iż niniejsze badanie stanowi część szerszego projektu badawczego realizowanego w ramach planowanej rozprawy doktorskiej. Przedmiotem analizy był wyodrębniony materiał badawczy opracowany pod kątem potencjału emotywnego wybranych formuł rutynowych z serialu *Cassandra*. Główne działania badawcze obejmowały identyfikację jednostek charakteryzujących się wysokim potencjałem emotywnym, a następnie ich systematyczne opracowanie analityczne z wykorzystaniem autorskich matryc badawczych (w formie tabelarycznej). Analiza polegała na ocenie funkcji emotywnej badanych jednostek na podstawie kontekstu użycia oraz na określeniu ich zabarwienia emocjonalnego, uwzględniając subiektywny odbiór użytkownika języka – pozytywne i negatywne zabarwienie emocjonalne.

Formuły emotywne o pozytywnym zabarwieniu emocjonalnym zostały ocenione na podstawie ekspresji i waloryzacji pozytywnej: „atencja, aprobata, radość, podziw, żart, przychylność, pobłażliwość, wzruszenie, poufałość, współczucie, ubolewanie"[17].

Formuły emotywne o negatywnym zabarwieniu emocjonalnym zostały ocenione na podstawie ekspresji i waloryzacji negatywnej lub raczej negatywnej: „nostalgia, niedowierzanie, niezadowolenie, zniecierpliwienie, dystans, negacja, lekceważenie, rozczarowanie, zakłopotanie, ironia, tęsknota, smutek, złośliwość, gniew, zazdrość, pogarda, obraza, strach i lęk, żal, rubaszność, grubiaństwo, wulgarność, agresja"[18].

3.1. Przedstawienie źródła audiowizualnego

Analizie poddany został serial zatytułowany *Cassandra*, który zważywszy na swoje przedstawienie w postaci zarysu fabularnego został wzięty pod uwagę w kontekście badania formuł rutynowych o wysokiej funkcjonalności emotywnej.

[17] A. Rejter, *Język a emocje w ujęciu glottodydaktycznym*, „Sztuka i rzemiosłow" 2010, vol. 2, s. 76; W. Lubaś, *Polskie gadanie. Podstawowe cechy i funkcje potocznej odmiany polszczyzny*, Opole 2003, s. 186–203.

[18] Ibidem.

Tabela 3. Przedstawienie serialu *Cassandra*

TYTUŁ PRODUKCJI	**tytuł niemiecki:** *Cassandra*	**tytuł polski:** *Cassandra*
PLATFORMA STREAMINGOWA	Netflix	
ROK PRODUKCJI	2025	
OPIS FABUŁY OD WYDAWCY	**opis niemiecki:** *Deutschlands erstes Smart Home steht seit fünfzig Jahren leer, als eine neue Familie einzieht. Es gibt nur ein Problem: Die KI-Haushaltshilfe lässt sich nicht abschaffen.*	**opis polski:** *W tym trzymającym w napięciu thrillerze pogrążona w żałobie rodzina zmaga się z domową asystentką AI, która ma mroczną przeszłość i groźne zamiary.*
TYP PRODUKCJI	serial	**Ilość sezonów/odcinków:** 1/6

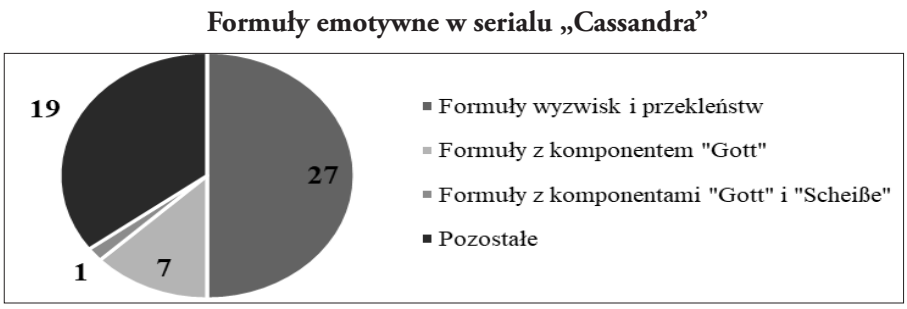
Źródło: opracowanie własne.

Z perspektywy treści fabularnej opis koncentruje się na motywie inteligentnego domu, w którym od ponad pięćdziesięciu lat zainstalowana jest cyfrowa asystentka. Jej ponowna aktywacja oraz stopniowa integracja z codziennym życiem nowej rodziny prowadzą do narastających napięć wynikających z dążenia systemu do przejęcia kontroli nad przestrzenią domową oraz jej mieszkańcami. Emocje zostają podkreślone przez traumatyczne przeżycie, z którymi rodzina się zmagała, i przez które musiała opuścić poprzednie miejsce zamieszkania – śmierć bliskiego członka rodziny. Nietypowym elementem fabuły jest również fakt, iż tytułowa Cassandra okazuje się nie być wyłącznie cyfrowym bytem, ale byłym człowiekiem, którego świadomość przetransferowano do wirtualnego serwera. Wynikało to z jej śmiertelnej choroby i jednoczesnego pragnienia pozostania ze swoją rodziną, która ostatecznie ją zostawiła, ginąc w wypadku w trakcie ucieczki z domu.

Z formalnego punktu widzenia analizowana produkcja została zaklasyfikowana jako serial i obejmuje jeden sezon składający się z sześciu odcinków. Jednolita struktura sezonowa oraz ograniczona liczba odcinków sprzyjała całościowej analizie materiału językowego, umożliwiając uchwycenie powtarzalnych wzorców komunikacyjnych.

3.2. Przedstawienie materiału badawczego

W niniejszym punkcie przedstawiona zostanie struktura ilościowa formuł emotywnych wyodrębnionych w analizowanym serialu *Cassandra* (Rysunek 1.) wraz z rozkładem ilościowym formuł wyzwisk i przekleństw (Rysunek 2.).

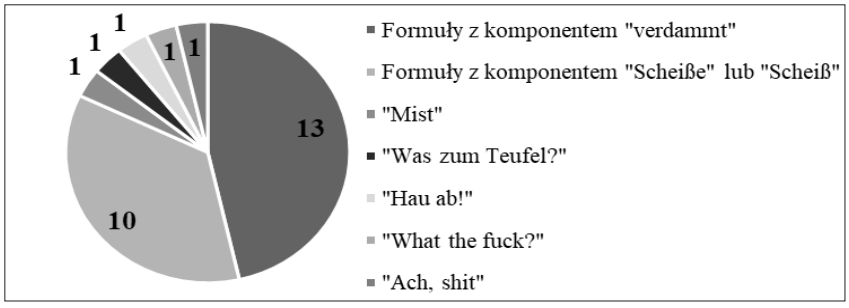

Rysunek 1. Podział formuł emotywnych w serialu *Cassandra*
Źródło: opracowanie własne.

Najliczniejszą kategorię stanowią formuły wyzwisk i przekleństw – 27 jednostek, co wskazuje na ich dominującą pozycję w badanym materiale. Drugą pod względem frekwencji grupę tworzą formuły zaklasyfikowane jako *pozostałe*, które nie były na tyle powtarzalne, aby można było analizować je jako konkretne grupy formuł – 19 jednostek. Za przykłady pozostałych jednostek można potraktować sporadycznie pojawiające się formuły podziwu, np. *Mega!* (pol. Super/Mega/Wow!*)*, formuły irytacji, np. *Da habe ich keinen Bock drauf* (pol. Nie mam już na to siły*)*, formuły zniechęcenia, np. *Na gut* (pol. No dobrze/Niech będzie*)* etc.

Mniej licznie reprezentowane są formuły zawierające komponent *Gott* – 7 jednostek. Najrzadziej występującą kategorią okazały się formuły łączące komponenty *Gott* i *Scheiße* – 1 jednostka.

Łącznie zostały wyłonione 54 jednostki.

Rysunek 2. Podział formuł wyzwisk i przekleństw w serialu *Cassandra*
Źródło: opracowanie własne.

Najliczniej reprezentowaną grupę stanowią formuły zawierające komponent *verdammt* – 13 jednostek. Drugą pod względem frekwencji grupą tworzą formuły z komponentem *Scheiße* lub jego wariantem ortograficznym *Scheiß* – 10 jednostek.

Pozostałe jednostki mają charakter incydentalny i są reprezentowane pojedynczymi jednostkami: *Mist*, *Was zum Teufel?*, *Hau ab!*, *What the fuck?* oraz *Ach, shit*, z których każda pojawia się jednokrotnie w badanym materiale. Interesującymi przykładami są formuły pochodzące bezpośrednio z języka angielskiego. Są one używane w niemieckich zdaniach, w niemieckojęzycznych sytuacjach komunikacyjnych i z tego względu zostały dołączone do niniejszego zestawienia – również jako swego rodzaju manifest języka młodzieżowego.

4. Emotywne formuły z komponentami „Scheiße" i „verdammt"

W niniejszym punkcie zostaną przedstawione zestawienia formuł emotywnych z komponentem *Scheiße* (Tabela 4.) i *verdammt* (Tabela 5.) wraz z ich kontekstem użycia, funkcjami emotywnymi, zabarwieniem emocjonalnym oraz propozycjami tłumaczeń na język polski.

Poniżej tabelaryczna analiza formuł z komponentem *Scheiße*:

Tabela 4. Emotywne formuły z komponentem *Scheiße*

Lp.	FORMUŁA	KONTEKST Z MATERIAŁU	FUNKCJA EMOTYWNA	ZABARWIENIE EMOCJONALNE	TŁUMACZENIE
1.	Ach, du Scheiße	*Kierowca innego samochodu zauważa kobietę z dzieckiem w rozbitym samochodzie.* ***Kierowca:*** *„Ach, du Scheiße"* (odc. 1, 00:57)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła zdziwienia	negatywne	O, kurwa. O, cholera.
2.	Scheiße, Mann	*Chłopak odwiedza pierwszy raz nowego kolegę z klasy i jest pełen podziwu Cassandry.* ***Steven:*** *„Scheiße, Mann. Die ist überall. Wie krass ist das denn?"* (odc. 1, 29:25)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła podziwu	pozytywne	O, kurwa, stary!

3.	Scheiße	***David:*** *„Wo gehen wir denn hin?" <przedzierając się przez krzaki> „Scheiße"* (odc. 2, 38:57)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji	negatywne	Cholera.
4.	Was soll die Scheiße?	*Steven chcąc ukryć swój związek z Fynnem uderza go, gdy wchodzi inny uczeń do szatni, prawie nakrywając ich na pocałunku, udaje obrzydzenie.* ***Steven:*** *„Was soll die Scheiße? Was macht du mich an, Mann?"* (odc. 3, 23:59)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła zdziwienia, krytyki, irytacji	negatywne	Co jest, kurwa? Co jest, do cholery?
5.	Was soll der Scheiß?	*Cassandra (robot) podąża za Stevenem, który został wyproszony przez Fynna, poza dom. Steven się odwraca ze zdziwieniem.* ***Steven:*** *„Was soll der Scheiß?"* (odc. 3, 32:42)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła zdziwienia	negatywne	Co jest, kurwa? Co jest do cholery?
6.	Scheiße	*Gra w chowanego, jedna z dziewczynek schowała się w piekarniku, piekarnik się zatrzasnął, zaczął się szybko nagrzewać (za sprawą „wyłączonej" Cassandry (robota)>* ***Dziewczynka:*** *„Was haben Sie getan?" <obwinianie kobiety>* ***Samira:*** *„Scheiße" <próbując uwolnić dziewczynkę>* (odc. 4, 34:34)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła poczucia niespełnienia oczekiwań, formuła strachu, formuła zdziwienia	negatywne	Cholera. Kurwa.
7.	Was soll der Scheiß?	*Cassandra (robot) zamknęła nagle wszystkie drzwi, uniemożliwiając rodzinie wyjście, robot miał być wyłączony.* ***David:*** *„Was soll der Scheiß?"* (odc. 5, 00:16)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła zdziwienia, formuła przerażenia	negatywne	Co to ma być, do cholery? Co to ma być, kurwa?
8.	So eine Scheiße!	*Reakcja kibica na przegrany mecz piłki nożnej, przez jednego uczestnika, który schodzi z boiska.* ***Kibic:*** *„So eine Scheiße!"* (odc. 5, 03:41)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła krytyki, formuła zwątpienia	negatywne	Co za gówno.
9.	Scheiße	*Mężczyzna wygląda za okno, będąc u kochanki, kochanka rozmawia z jego żoną przez telefon, żona jest w budce telefonicznej, widać ją z okna, mężczyzna wygląda przez to okno, żona mu macha.* ***Horst:*** *„Scheiße"* (odc. 5, 07:26)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła zdziwienia, formuła poczucia niespełnienia oczekiwań	negatywne	Cholera. Kurwa.
10.	Oh, Scheiße	*Kobieta jest w zakładzie psychiatrycznym, ukradkiem szuka swojego telefonu, znalazła, ale jest rozładowany, a musi się pilnie skontaktować z rodziną.* ***Samira:*** *„Oh, Scheiße"* (odc. 6, 14:24)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji	negatywne	No kurwa. No cholera.

Źródło: opracowanie własne.

Leksem *Scheiße* oraz jego warianty składniowe (np. *Ach, du Scheiße*, *Was soll der Scheiß?*, *So eine Scheiße!*) charakteryzują się wysoką polifunkcyjnością. Choć formalnie należą do grupy wulgaryzmów, ich funkcja komunikacyjna nie ogranicza się wyłącznie do wyrażania agresji. W analizowanym materiale pełnią one m.in. funkcję wyrażania zdziwienia (zarówno negatywnego, jak i pozytywnego), sygnalizowania irytacji i frustracji, manifestowania strachu lub przerażenia, wyrażania podziwu, krytyki sytuacji lub zachowania innych osób, reakcji na niespełnienie oczekiwań.

Istotnym aspektem jest różnorodność struktur składniowych, w których występuje analizowany komponent. Formy samodzielne – *Scheiße* oraz *Oh, Scheiße* – mają charakter reaktywny i często odpowiadają spontanicznym wykrzyknieniom. Z kolei konstrukcje pytające – *Was soll die Scheiße?* oraz *Was soll der Scheiß?* – pełnią funkcję konfrontacyjną, łącząc zdziwienie z krytyką lub oburzeniem. Wskazuje to na wysoki stopień utrwalenia tych formuł w języku mówionym oraz na ich idiomatyzację.

Zestawienie proponowanych tłumaczeń pokazuje, że ekwiwalencja ma charakter przybliżony, a nie całkowicie jednoznaczny. Polski odpowiednik zależy od natężenia emocji, relacji między rozmówcami oraz norm stylistycznych języka docelowego. Dlatego *Scheiße* bywa tłumaczone zarówno jako *cholera*, jak i *kurwa* czy *gówno*, a w przypadku konstrukcji pytajnych – jako *Co jest, kurwa?*, *Co to ma być, do cholery?* etc. Świadczy to o konieczności uwzględniania funkcji pragmatycznej, a nie wyłącznie znaczenia leksykalnego w procesie kodyfikowania czy przekładania tego typu formuł na inny język.

Poniżej tabelaryczna analiza formuł z komponentem *verdammt*:

Tabela 5. Emotywne formuły z komponentem *verdammt*

Lp.	FORMUŁA	KONTEKST Z MATERIAŁU	FUNKCJA EMOTYWNA	ZABARWIENIE EMOCJONALNE	TŁUMACZENIE
1.	Ach, verdammt	***Samira:*** *„Ach, verdammt”* ***David:*** *Was ist?* ***Samira:*** *Die Fotos, die sind alle zerstört“* (odc. 2, 01:53)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji	negatywne	Cholera jasna!

2.	Och, verdammt	*Cassandra (robot) pojawia się nagle przed kobietą.* ***Samira:*** *„Oh, Cassandra, verdammt. Sag doch was"* (odc. 2, 12:19)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła przestraszenia	negatywne	Cholera jasna!
3.	(…), verdammt!	*Po ataku paniki żony wywołanym przez Cassandrę (robota), Cassandra zadzwoniła po pogotowie.* ***David:*** *„Cassandra, leg auf"* ***Cassandra:*** *„Bist du dir sicher?"* ***David:*** *„Leg auf, verdammt!"* (odc. 3, 01:11)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji	negawne	(Rozłącz się), do cholery! (Rozłącz się), kurwa!
		Matka próbuje zmusić córkę, aby ta się przyznała, że robot ją do czegoś zmusił. ***Samira****: „Juno, verdammt. Hm? Gib zu, dass es Cassandra war. Bitte sag es einfach"* (odc. 4, 10:51)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła groźby, formuła poczucia bezradności		(Juno), do cholery
		David: *„Mach die Tür auf, verdammt!"* (odc. 5, 00:18)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji		(Otwórz te drzwi), do cholery!
3.	(…), verdammt	*Mąż dowiaduje się, że nie da się wyleczyć choroby nowotworowej żony.* ***Lekarz:*** *„Natürlich können wir sie einer Chemo unterziehen. Aber wenn Sie mich fragen… Nutzen Sie die Zeit, die Sie noch haben, und erfüllen Sie sich ein paar Träume.* ***Horst:*** *„Sie sind Arzt, verdammt!"* ***Lekarz:*** *„So einen Fall hatte ich auch noch nicht"* (odc. 5, 09:38)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji, formuła bezradności, formuła krytyki	negatywne	(Jest pan lekarzem), do cholery!
		Rodzina ucieka od Cassandry, której świadomość została już przeniesiona do wirtualnego serwera. ***Horst:*** *„Komm, steig ein! Steig ein!"* ***Peter:*** *„Wir können sie nicht zurücklassen!"* ***Horst:*** *„Steig ein, verdammt!"* (odc. 5, 42:57)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji		(Wsiadaj), do cholery! (Wsiadaj), kurwa!
		Cassandra (robot) zamknęła rodzinę w domu. Ojciec próbuje dodać otuchy synowi. ***David:*** *„Du musst damit aufhören, sie zu provozieren. Oder willst du sie komplett gegen dich aufbringen?"* ***Fynn:*** *„Sorry, dass es mir nicht so leicht fällt, eins auf Happy Family mit einer Psychopatin zu machen"* ***David:*** *„Jetzt reiß dich zusammen, verdammt"* (odc. 6, 10:40)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji, formuła wyrażenia troski, formuła zmartwienia	raczej negatywne	(Weź się w garść), do cholery
		Mężczyzna został wypuszczony z domu przez robota, aby zakupić choinkę, próba uzyskania pomocy. ***David:*** *„Und das mit meiner Hand, das, das war auch sie"* ***Kerstin:*** *„Wer?"* ***David:*** *„Cassandra, verdammt! Das Computersystem, das dort eingebaut ist"* (odc. 6, 19:08)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji, formuła poczucia bezradności	negatywne	(Cassandra), do cholery!

4.	Ran da, verdammt!	*Mecz piłki nożnej, zawodnik nic nie robi na boisku i jego ojciec próbuje go „zmotywować" z trybun, zdenerwowany.* ***Horst:*** *„Ran da, verdammt!"* (odc. 3, 07:49)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji, formuła poczucia bezradności	negatywne	No dalej, do cholery!
5.	Ah! Verdammt!	*Kobieta zamyśliła się, prasując i przypaliła koszulę.* ***Cassandra (człowiek):*** *„Ah! Verdammt!"* (odc. 4, 14:56)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji, formuła bezradności	negatywne	Szlag! Cholera!
6.	Verdammt noch mal!	*Ciężarna żona krwawi w wannie, mąż dzwoni na pogotowie.* ***Horst:*** *„Ja, sie liegt in der Badewanne. Meine Frau verblutet, verdammt noch mal!"* (odc. 6, 00:22)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji, formuła przerażenia, formuła zmartwienia, formuła poczucia bezradności	negatywne	Kurwa mać! Cholera jasna!
7.	Lass sie los, verdammt! Bitte!	Ojciec próbuje zabić matkę, robot groził, że inaczej skrzywdzi dzieci, syn krzyczy do niego. ***Fynn:*** *„Lass się los, verdammt! Bitte!"* (odc. 6, 36:22)	Formuła wyzwiska i przekleństwa, formuła irytacji, formuła poczucia bezradności, formuła smutku, formuła przerażenia	negatywne	Puść ją, do cholery! Błagam!

Źródło: opracowanie własne.

Komponent *verdammt* wykazuje w analizowanym materiale przede wszystkim w funkcji intensyfikującej, a nie jako samodzielny wulgaryzm o autonomicznym znaczeniu leksykalnym. W przeciwieństwie do komponentu *Scheiße*, który może funkcjonować jako samodzielny manifest konkretnej reakcji emocjonalnej, *verdammt* najczęściej towarzyszy wypowiedzeniom dyrektywnym, np. *Mach die Tür auf, verdammt!*, *Steig ein, verdammt!*, *Reiß dich zusammen, verdammt*. Wzmacnia to ich nacechowanie emocjonalne, jednocześnie wskazując na jego silne powiązanie z aktami mowy o charakterze rozkazującym, apelatywnym lub konfrontacyjnym.

Z perspektywy funkcji emotywnych *verdammt* służy głównie ekspresji irytacji i frustracji często połączonej z poczuciem bezradności, zagrożenia lub lęku. Wielokrotnie mamy do czynienia z sytuacjami granicznymi zobrazowanymi przez konkretne przykłady z dialogów, wymagającymi natychmiastowego działania, co sprzyja występowaniu silnych reakcji językowych o podłożu emocjonalnym. Komponent ten może występować również z formułami wyrażającymi troskę lub błaganie, np. *Lass sie los, verdammt! Bitte!*, co osłabia jego

jednoznacznie agresywny charakter i kieruje bardziej w stronę emocjonalnego napięcia i desperacji.

Zabarwienie emocjonalne analizowanych formuł jest niemal jednolicie negatywne, przy czym w jednym przypadku zostało określone jako raczej negatywne. Wynika to z faktu, że *verdammt* nie pełni w materiale funkcji ekspresji pozytywnych emocji, lecz jest silnie związane z sytuacjami konfliktu, zagrożenia lub stresu. Nawet gdy pojawia się w kontekście troski (ojciec wobec syna), jego użycie nadal sygnalizuje wysoki poziom napięcia emocjonalnego.

Analiza składniowa potwierdza elastyczność pozycyjną *verdammt* oraz jego funkcję ekspresywną. Z perspektywy przekładowej ekwiwalencja ma charakter skalarny i wymaga dostosowania do intensywności emocjonalnej sceny oraz norm języka docelowego.

5. Pozostałe wyniki

Do pozostałych wyników zaliczono przedstawienie analizy emotywnych formuł z komponentem *Gott* (Tabela 6.), które były trzecią pod kątem frekwencyjności grupą formuł emotywnych w serialu *Cassandra*.

Tabela 6. Emotywne formuły z komponentem *Gott*

Lp.	FORMUŁA	KONTEKST Z MATERIAŁU	FUNKCJA EMOTYWNA	ZABARWIENIE EMOCJONALNE	TŁUMACZENIE
1.	Oh mein Gott, was ist passiert?	*Kierowca, widząc kobietę, która była w rozbitym samochodzie w fatalnym stanie, pyta, co się stało.* ***Kierowca:*** *„Oh mein Gott, was ist passiert?"* (odc. 1, 01:10)	Formuła zdziwienia, formuła zmartwienia	raczej negatywne	O mój Boże, co się stało?
2.	Oh Gott, was ist…	*Matka rozmawia z synem, który został wyrzucony z samochodu na ulicę, przerażona odkrywa jego rany.* ***Cassandra (człowiek):*** *„Oh Gott, was ist…"* (odc. 3, 18:56)	Formuła zdziwienia, formuła zmartwienia	raczej negatywne	O Boże, co to jest…

3.	Oh Gott, oh Gott…	*Kobieta odkrywa więcej ran u syna.* ***Cassandra (człowiek):*** *„Oh Gott, oh Gott… Was haben sie dir angetan?"* (odc. 3, 19:02)	Formuła zdziwienia, formuła zmartwienia	raczej negatywne	O Boże, o Boże… (Co oni ci zrobili?)
4.	Oh mein Gott. Bitte nicht!	*Po zobaczeniu rozbitego samochodu ze swoją rodziną.* ***Cassandra (robot):*** *„Oh mein Gott. Bitte nicht!"* (odc. 5, 43:55)	Formuła zdziwienia, formuła poczucia niespełnienia oczekiwań, formuła zwątpienia, formuła zmartwienia, formuła smutku, formuła poczucia bezradności	negatywne	O mój Boże. Błagam, nie!
5.	(…), Gott sei Dank	*Mąż po wielu próbach w końcu odbiera telefon.* ***Samira:*** *„Oh, David! Endlich, Gott sei Dank"* (odc. 6, 06:35)	Formuła poczucia ulgi	pozytywne	(W końcu,) dzięki Bogu.
		Zmartwiona matka dostaje telefon od córki, która wcześniej wykonała do niej wiele połączeń bez odbioru. ***Samira:*** *„Juno, Schatz?"* ***Juno:*** *„Mama?"* ***Samira:*** *„Oh, Gott sei Dank. Wie geht's dir?"* (odc. 6, 20:21)			Dzięki Bogu.
6.	Oh Gott! Oh Gott!	*Matka wykrzykuje do dzieci, ulga, że widzi je całe i zdrowe.* ***Samira:*** *„Oh Gott! Oh Gott!"* (odc. 6, 45:48)	Formuła poczucia ulgi	pozytywne	O Boże, o Boże!

Źródło: opracowanie własne.

Komponent *Gott* w analizowanych przykładach odgrywa rolę nośnika silnych emocji, a nie odniesienia religijnego – komponent został zdesemantyzowany w celu wyrażenia konkretnych emocji w określonych sytuacjach komunikacyjnych.

Analiza funkcji emotywnych wskazuje na polifunkcyjność formuł z komponentem *Gott*. Z jednej strony dominują wypowiedzi związane ze zdziwieniem, lękiem i zmartwieniem, pojawiające się w sytuacjach zagrożenia życia lub zdrowia bliskich osób. Z drugiej strony pojawiają się formuły wyrażające ulgę i poczucie bezpieczeństwa po ustąpieniu zagrożenia.

Zabarwienie emocjonalne analizowanych formuł jest zróżnicowane, od raczej negatywnego po pozytywne. Nawet w przypadkach o pozytywnym zabarwieniu, np. *Gott sei Dank*, emocje te są wtórne wobec wcześniejszego strachu lub niepewności. Oznacza to, że pozytywna walencja emocjonalna pojawia się jako reakcja kontrastowa wobec uprzedniego zagrożenia, a nie jako emocja autonomiczna.

Analiza formalna pokazuje, że najczęściej realizowaną strukturą jest formuła wykrzyknienia, np. *Oh Gott!*, *Oh mein Gott!*, często powtarzana lub rozszerzana. Repetycja pełni tu funkcję intensyfikującą emocje. Odmienny status ma fraza *Gott sei Dank*, która jest silnie zleksykalizowaną, idiomatyczną formułą o ustalonej funkcji wyrażania ulgi.

W tabeli wykazany został wysoki stopień wysokiej ekwiwalencji międzyjęzykowej między niemieckimi i polskimi formułami. Odpowiedniki w języku polskim są konwencjonalne i funkcjonują w obu językach w podobnych kontekstach (niem. *Oh mein Gott!* – pol. O mój Boże!; niem. *Gott sei Dank!* – pol. Dzięki Bogu!), co odróżnia tę grupę formuł od formuł z komponentami *Scheiße* oraz *verdammt*, wymagających większej adaptacji stylistycznej.

6. Wnioski

Analiza trzech grup formuł emotywnych z komponentami *Scheiße*, *verdammt* oraz *Gott* potwierdza, że emocjonalność postaci realizowana jest przede wszystkim poprzez krótkie formuły reaktywne, które zastępują rozbudowane opisy stanów psychicznych i sprzyjają dynamizacji dialogu.

Porównanie trzech komponentów ujawnia wyraźne zróżnicowane funkcjonalne: komponent *Scheiße* cechuje się największą elastycznością i najszerszym zakresem użyć. Funkcjonuje zarówno jako samodzielna reakcja emocjonalna, jak i element wypowiedzi wyrażających różne stany emocjonalne. Jego wysoka frekwencja i wielofunkcyjność czynią go jednym z podstawowych wykładników spontanicznej ekspresji emocjonalnej.

Komponent *verdammt* głównie intensyfikuje emocje i siłę aktów dyrektywnych, takich jak rozkazy, apele czy napomnienia. Jego użycie jest silnie związane z sytuacjami presji, frustracji i bezradności, a walencja emocjonalna pozostaje niemal wyłącznie negatywna. W przeciwieństwie do *Scheiße* rzadko funkcjonuje jako samodzielny akt mowy.

Formuły z komponentem *Gott* są stylistycznie neutralne lub słabo nacechowane i pełnią funkcję społecznie akceptowalnych wskaźników emocji, takich jak przerażenie, zmartwienie czy ulga. Komponent religijny ulega w nich wyraźnej desemantyzacji i traci swoje pierwotne znaczenie sakralne na rzecz funkcji emotywnej.

Cały materiał obejmuje formuły neutralne z komponentem *Gott*, formuły o umiarkowanym zabarwieniu emocjonalnym z komponentem *verdammt* oraz silnie nacechowane emocjonalnie formuły z komponentem *Scheiße*. Takie zróżnicowanie umożliwia precyzyjne modulowanie intensywności emocji postaci i sprzyja budowaniu realizmu dialogowego. Badanie potwierdza, że w przypadku formuł emotywnych kluczowe znaczenie ma ekwiwalencja funkcjonalno-emocjonalna, a nie dosłowność leksykalna. Szczególnie komponenty *Scheiße* i *verdammt* wymagają adaptacji do norm języka docelowego, podczas gdy formuły z *Gott* wykazują wysoką międzyjęzykową kompatybilność.

Podsumowanie

W części teoretycznej wykazano, że formuły rutynowe są jednostkami o dominującej funkcji pragmatycznej, których znaczenie jest ściśle uzależnione od kontekstu sytuacyjnego i norm społeczno-kulturowych. Z perspektywy semantycznej jednostki te często ulegają procesowi desemantyzacji, co oznacza, że ich pierwotne znaczenie leksykalne nie jest już brane pod uwagę, a kluczowa staje się funkcja komunikacyjna, taka jak wyrażanie emocji, organizacja interakcji czy zapewnienie płynności wypowiedzi. Szczególną grupą stanowią emotywne formuły rutynowe, które służą jako bezpośredni werbalny ekwiwalent reakcji emocjonalnej w konkretnej sytuacji komunikacyjnej.

Badanie oparte na analizie 54 jednostek wyodrębnionych z sześciu odcinków serialu, potwierdziło dominację formuł wyzwisk i przekleństw jako głównego narzędzia ekspresji. Szczegółowa analiza trzech grup komponentów z największą frekwencyjnością pozwoliła na zarysowanie następujących różnic funkcjonalnych:

1) *Scheiße* jako najbardziej polifunkcyjny i elastyczny wskaźnik emocjonalności służy do wyrażania szerokiego spektrum stanów – od irytacji i strachu po podziw.
2) *verdammt* funkcjonuje przede wszystkim jako intensyfikator aktów dyrektywnych, niosąc ze sobą niemal wyłącznie negatywny ładunek emocjonalny.
3) *Gott* wykazuje najwyższy stopień konwencjonalności i ekwiwalencji międzyjęzykowej, odgrywając rolę nośnika silnych emocji, takich jak przerażenie, zmartwienie, ale również poczucie ulgi.

Podsumowując, badanie dowiodło, że emocjonalność postaci w dyskursie serialowym imitującym potencjalnie autentyczne sytuacje komunikacyjne realizowana jest głównie poprzez krótkie, zidiomatyzowane formuły reaktywne, które zastępują rozbudowane opisy stanów psychicznych. Wyniki te podkreślają, że w procesie tłumaczenie oraz dydaktyki języka obcego kluczowe jest skupienie się na funkcji pragmatyczno-emocjonalnej danej formuł, a nie na jej dosłownym znaczeniu leksykalnym. Tym samym, analizowane jednostki należy uznać za integralny i wartościowy element autentycznej komunikacji językowej z wysokim potencjałem na ich dalsze pogłębienie w kontekście m.in. glottodydaktyki.

Bibliografia

1. Burger H., *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin 2015.
2. Coulmas F., *Diskursive Routine im Fremdsprachenunterricht*, „Sprache und Literatur in Wissenschaft und Unterricht" 1985, nr 56, s. 47–66.
3. Dziurewicz E., Woźniak J., *Phraseologie des Deutschen für polnische Deutschlernende / Niemiecka frazeologia dla Polaków uczących się języka niemieckiego*, Warszawa 2021.
4. Gläser R., *Fachtextsorten im Englischen*, Tübingen 1990.
5. Hyvärinen I., *Zur Abgrenzung und Typologie pragmatischer Phraseologismen – Forschungsüberblick und offene Fragen*, [w:] *Wortbildung und Phraseologie*, red. I. Hyvärinen, A. Liimatainen, Frankfurt nad Menem 2011, s. 9–39.
6. Liimatainen A., *Ach du Donnerchen! – Voi herran pieksut! Zur Wiedergabe der emotiven Formeln in deutschen und finnischen Übersetzungen*, [w:] *Beiträge zur pragmatischen Phraseologie*, red. I. Hyvärinen, A. Liimatainen, Frankfurt nad Menem 2011.
7. Lisiecka-Czop M., *Formuły rutynowe i ich dydaktyzacja w podręcznikach do nauki języka niemieckiego jako obcego w gospodarce i biznesie*, „Linguodidactica" 2021, nr 25, s. 77–90.
8. Lubaś W., *Polskie gadanie. Podstawowe cechy i funkcje potocznej odmiany polszczyzny*, Opole 2003.
9. Lüger H.H., *Pragmatische Phraseme: Routineformeln*, [w:] *Phraseologie: Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*, red. H. Burger, D. Dobrovol'skij, P. Kühn, N.R. Norrick, Berlin, Nowy Jork 2007, s. 444–459.
10. Mahdi H.A., *Die Routineformeln im Deutschen und im Irakisch-Arabischen. Eine empirische Untersuchung*, Marburg 2010.
11. Nerlicki K., *Formuły rutynowe w słownikach i uzusie – na przykładzie niemiecko-polskim i polsko-niemieckim,* „Lingwistyka Stosowana" 2018, nr 25/3, s. 43–59.
12. Rejter A., *Język a emocje w ujęciu glottodydaktycznym*, „Sztuka i rzemiosło" 2010, vol. 2, s. 75–83.

13. Stein S., *Formelhafte Sprache, Untersuchungen zu ihren pragmatischen und kognitiven Funktionen im gegenwärtigen Deutsch*, Frankfurt am Main 1995.
14. Wich-Reif C., *„Ehrlich gesagt" und Verwandtes – Emotionen und Routineformeln,* „Linguistische Treffen in Wrocław" 2019, nr 16, s. 191–210.
15. Winzer-Kiontke B., *„Gäbe es das Lehrwerk, würden wir es Ihnen empfehlen". Routineformeln als Lehr-/Lerngegenstand. Eine Untersuchung zu Vorkommen und didaktischer Aufbereitung von Routineformeln in Lehrwerken für Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*, Monachium 2016.